

УДК 373(438)(091)»1920»

Дороніна Т. О.*

**ВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ
У 1920-Х РР. НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ**

У статті розглянуто історичні та педагогічні аспекти проблеми розвитку військової підготовки учнівської молоді в Другій Речі Посполитій у 20-ті роки ХХ століття на території західноукраїнських земель. Аналізуються погляди сучасних вітчизняних та польських науковців із дослідженої проблематики та виділяються недоліки проблемно-тематичного підходу в працях польських науковців. У статті висвітлено деякі методи та форми військової підготовки учнівської молоді, зокрема табори військової підготовки, створені польськими парамілітарними організаціями, що функціонували на території західноукраїнських земель. Показано роль співпраці та координації діяльності між Міністерством військових справ та Міністерством віросповідань і публічної освіти в процесі військової підготовки учнівської молоді. Схарактеризовано особливості деяких напрямків військової підготовки учнівської молоді в діяльності польських закладів середньої освіти та польських громадських парамілітарних організацій, які розподілено на дві основні групи. Продемонстровано позитивний історико-педагогічний досвід військової підготовки молоді польських парамілітарних організацій та можливості його використання в процесі реформування сучасної військово-патріотичної роботи з учнівською молоддю. У процесі дослідження враховано особливості територіальних меж дослідження – західноукраїнські землі (Східна Галичина та Західна Волинь), що перебували під окупацією Другої Речі Посполитої в міжвоєнний період. Автор дійшла висновку, що в ході військової підготовки польська учнівська молодь здобула глибокі знання в галузі військової справи, спеціальні уміння та навички, що допомогли пристосуватися до складних умов життя під час Другої світової війни.

Ключові слова: військова підготовка, Друга Річ Посполита, учнівська молодь, інструктори, табори військової підготовки, західноукраїнські землі, вишкіл, середні школи.

На сучасному етапі реформування військово-патріотичної роботи з учнівською молоддю особливого значення набуває переосмислення історико-педагогічного досвіду, упровадження позитивних ідей якого дозволить суттєво вплинути на розв'язання актуальної проблеми сучасності – початкової військової підготовки дівчат та хлопців у старших класах навчальних закладів системи загальної середньої освіти. Значна кількість вітчизняних наукових праць із військової підготовки молоді торкаються аспектів такої роботи з українцями, і не завжди висвітлюється історичний досвід і специфіка діяльності в середовищі інших народів у окремих регіонах України в певні історичні періоди. Водночас історико-педагогічний аналіз розвитку військової підготовки учнівської молоді в Східній Галичині та Західній Волині в добу Другої Речі Посполитої дозволить виокремити певні позитивні ідеї, що дозволять стати орієнтиром у змінах на сучасному етапі розвитку такої роботи.

Українські галузеві наукові авторитети порушують проблему військової підготовки молоді в Другій Речі Посполитій здебільшого в межах національних українських організацій та щодо українців (В. Багацький, В. Івашковський, В. Зелений). На сьогодні в Україні, окрім декількох статей, немає розвідок із військової підготовки учнівства в польських та утраквістичних навчальних закладах Другої Речі Посполитої, які функціонували на території Східної Галичини та Західної Волині. На нашу думку, це пов'язано з продовженням тенденції штучного замовчування історико-педагогічних явищ, що відбувалися в країнах, які поневолювали українців, а також прагненням відродити національну педагогічну науку, тому природно, що ця проблематика достатньо повно висвітлена в працях польських вчених.

*© Дороніна Т. О.

Різнобічне трактування військової підготовки учнівської молоді (далі – ВП) в Другій Речі Посполитій польськими науковцями міжвоєнної доби зводиться до розуміння її як обов'язкової навчально-виховної практики з військової просвіти учнівства в закладах середньої освіти (А. Водзінський (A. Wodzicki), К. Марчинська (K. Marczycka), М. Фуларський (M. Fularski)); психолого-педагогічної роботи, що формує дисципліну, карність та слухняність (С. Кудельська (St. Kudelska), Я. Міхаловська (J. Michaiowska), М. Шимкевичувна (M. Szymkiewiczówna)); спеціальної навчальної дисципліни з опанування учнівством елементарних військових знань, необхідних для служби в допоміжних військових підрозділах, та знань із самооборони (Я. Ульріх (J. Ulrich), В. Ямьолковська (W. Jamiłkowska); міжпредметної навчально-виховної практики з оволодіння учнями відомостями з військової справи, що відбувалася під час викладу тематично пов'язаних тем у програмах загальношкільних дисциплін (А. Водзінський (A. Wodzicki), Ф. Криноєвський (F. Krynojewski), Я. Пехота (J. Piechota), С. Федорович (S. Fedorowicz)).

Частиною сучасних польських науковців (Ч. Бартнік (Cz. Bartnik), М. Кранпец (M. Krnopic) та ін.) практика роботи ВП учнівської молоді Другої Речі Посполитої ототожнюється із ВП населення й під час характеристики такого виду роботи замінюється іншими поняттями: «захист вітчизни», «оборонне виховання», «вишкіл» та ін. Однак зауважимо, що такі поняття, як «захист, оборона вітчизни» «патріотична військова підготовка», почали використовуватись деякими польськими науковцями лише в сучасній польській історико-педагогічній думці. Для визначення термінологічного поля дослідження є доречним конкретизація саме тих понять, які безпосередньо використовувались у теорії та практиці роботи досліджуваного періоду на західноукраїнських землях, оскільки у вітчизняній і навіть у польській науковій літературі відсутнє визначення сутності цих понять.

Поняття «вітчизна» зустрічається в багатьох літературних джерелах, мовах і видах дисциплін, що створює складність визначення. В українській та інших індоєвропейських мовах, зокрема в слов'янських, поняття «вітчизна» має семантичну відповідність, зокрема, у досліджуваних польських термінах «ojczyzna» означає предків людини, підкреслюючи емоційний контекст щодо своєї країни, поєднуючи любов і патріотизм [1, с. 6-7; 3, с. 122-123].

Одним із перших, хто увів у практику сучасної польської історико-педагогічної науки цей термін, є С. Олійник (S. Olejnik), на думку якого, використання терміну «оборони вітчизни» часів Другої Речі Посполитої під час характеристики ВП учнів у школах дасть змогу продемонструвати реальну єдність мислення й готовності учнівства в питаннях захисту Вітчизни [10]. Зауважимо, що подібне бачення висловив С. Бартнік (S. Bartnik), який зазначав, що некоректно вживати офіційний термін «військова підготовка» у міжвоєнній Польщі, оскільки він не демонструє наявний у тій практиці психологічний зв'язок учнівства із країною [9, с. 17].

Значна частина сучасних науковців (М. Жучковські (M. Ćuczkowski), А. Марцінкевич-Качмарчик (A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk), Я. Войтича (J. Wojtycza) та ін.) інтерпретує військову підготовку учнівської молоді із шовіністичного та пропольськи налаштованого боку, оскільки таким підходом виражається прагнення відродити в сучасній Польщі колишні націоналістичні традиції предмета в сучасній практиці ВП молоді в школі. Природно, що вони не становлять для нас наукового інтересу.

Крім того, вони замінюють реальну термінологію, яка використовувалась у Другій Речі Посполитій сучасною, що суперечить принципу верифікації історичної інформації. Більш детальне трактування польської ВП крізь призму поняття «захист вітчизни» (ochrona, obrona ojczyzny) польськими науковцями коротко надано в таблиці 1.

Таблиця 1

Ототожнення «військової підготовки» з поняттями «захист, оборона вітчизни» сучасними польськими науковцями в педагогічній площині

№	П.І.Б.	Оборона, захист Вітчизни
1	С. Олійник (S. Olejnik)	На відміну від просто захисту країни як політичної єдності і формально організованого суспільства, захист Вітчизни передбачав прищеплення учнівству історично-моральної та культурної єдності з усім польським народом, результатом якої є постійне мислення учнями про край свого народження, унікальності свого народу і вітчизна стала для них джерелом фізичного і духовного життя [10, с. 350-351].
2	С. Бартнік (S. Bartnik)	Називати так необхідно, оскільки захист Вітчизни розвивав психологічний зв'язок та єдність особистості учнівської молоді «східних крес» із країною. В основі зв'язку лежала культура, мова, ідея і головне – історія [5, с. 17-18]. Саме це виражало постійну залежність від суспільства, необхідності вчити дітей його захищати [6, с. 136].
3	М. Крапец (M. Krapiec)	Формування свідомості молоді щодо зв'язку із рідною землею, необхідністю її захисту, вираження національного духу та попередження процесів дезорганізації та подальшої денационалізації [8, с. 20-21].
4	Г. Чаєвська (H. Czajewsk a)	Процес формування патріотично-оборонної свідомості учнівства можна визначити як виховання до захисту вітчизни [7, с. 46-61]
5	М. Риш (M. Ryś)	Уміння ігнорувати власні інтереси старшокласниць під час навчання їх основній необхідності боротьби за об'єднання національної спільності поневолених Польщею народів [11].

Як бачимо з таблиці 1, деякими сучасними польськими науковцями (1990-2000 рр.) для позначення практики ВП учнівства у 1920-1930 рр. застосовуються такі терміни, як «оборона», «захист Вітчизни». Визначення цих авторів про те, що на терені всієї Другої Речі Посполитої, у тому числі польських східних кресах, ВП учнівства була досконалою патріотичною системою, є не зовсім коректним. Для нас показниками патріотичної позиції населення західноукраїнських земель будуть такі компоненти: любов до української батьківщини (окупованої Польщею), надання певних послуг на користь країни (виникнення ОУН зі своєю системою ВП), зацікавлення справами народу і батьківщини (культурно-просвітницькі організації), вияви лояльності щодо політичної еліти країни, готовність захищати її інтереси й безпеку, а також вираження поваги до її національних символів (герб, гімн, прапор, різні церемонії з нагоди державних свят і т.д.).

Необхідно відзначити, що після отримання незалежності Польщею в 1918 р. військово-освітня робота з учнівською молоддю стала називатися військовою підготовкою (ВП). Вона була покликана сприяти відродженню в польській учнівській молоді духовних, культурних, історичних і господарських традицій польського народу засобами формування в старшокласників якостей та компетентностей, потрібних захисникам свого краю. Зміст військової підготовки визначався національними інтересами Другої Речі Посполитої та був покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки, яку порушували зовнішні вороги.

У період 1918-1925 рр. по всій Польщі військова підготовка і фізичне виховання були тісно між собою пов'язані, й тільки в 1927 р. утворено Державне управління фізичного виховання і військової підготовки (Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego). Ця структура була утворена Міністерством військових справ (Ministerstwo Spraw Wojskowych), яке в тісній взаємодії із Міністерством віросповідань та публічної освіти (Ministerstwo Wyznac Religijnych i Oświecenia Publicznego) здійснювала військову підготовку учнівської молоді в середніх

загальноосвітніх та професійних школах, а також у професійно-технічних закладах. Усі хлопці старшого шкільного віку були зобов'язані проходити військову підготовку [12]. На відміну від хлопців, дівчата на території західноукраїнських земель отримали змогу проходити військову підготовку з 1922 р., однак спершу добровільно на спеціальних курсах, що організовувались жінками-волонтерками та в межах спеціальних жіночих відділень при польських напіввійськових організаціях.

У програмі навчання було передбачено три основні пункти, які передбачали фізичне виховання, стрілецький та військовий вишкіли. Метою фізичного виховання виступало підвищення рівня фізичної культури молоді, зацікавленості до різних видів спорту, а також навчання базовим елементам муштри. Стрілецький вишкіл охоплював знайомство з малокаліберною гвинтівкою, проведення стрільб, а також кидання гранат. Військовий вишкіл стосувався проведення спостережень за місцевістю, реєстрацію та аналіз здобутих даних, таємного переміщення, вибору вогневої позиції, визначення сторін світу та орієнтування на місцевості. Учні вивчали види отруйних газів, будову протигазової маски та правила її використання.

Навчальні програми в польських парамілітарних організаціях, що здійснювали військову підготовку учнівської молоді, а також у польському шкільництві відповідали керівним вказівкам та вимогам військового та освітнього відомств із оборони краю. Спершу для юнаків допризовного віку підготовка охоплювала трирічний термін у останніх трьох класах шкіл від 2 до 4 годин на тиждень.

У розкладі занять, окрім фізичних занять, передбачався й бойовий вишкіл. Необхідне спорядження (зброя, амуніція для занять та стрільб, прилади, макети тощо) забезпечувалось Міністерством військових справ [9, с. 627]. Натомість необхідне спорядження з військової підготовки учениць надавалось спеціальною напіввійськовою громадською організацією з ВП жінок – Організацією підготовки жінок до оборони краю (Organizacja Przynsposobienia Wojskowego Kobiet dla Obrony Kraju).

Зміст навчальної програми поділено на три основні частини, яка реалізовувалась у 3 періодах. Під час першого періоду, у 6-их класах здійснювалось теоретичне навчання з військової підготовки, а під час табору ВП (другий період), який проводився під час літніх канікул, проводились практичні вправи. Третій період ВП охоплював навчання ВП в 7 та 8 класах.

Відмінники з військової підготовки у школах та громадських організаціях направлялися на здобуття інструкторського курсу. На заняттях із військового вишколу в першому та третьому періодах призначалося від 2 до 4 год. щотижнево. Практичні заняття молоді (другий період) проводились на військових полігонах чи об'єктах, які були пристосовані для здійснення цієї діяльності та фінансувалися Державним управлінням із фізичного виховання та військової підготовки [9, с. 626-628].

Додатково на заняттях із фізики та хімії стисло обговорювались теми з піротехніки та бойових газів. Історичні аспекти військових питань, битви та війни, теренознавство та картографія висвітлювались на лекціях із історії та географії. Після проходження ВП учні складали екзамени перед спеціальною комісією, яка складалася із представника війська, шкільних посадовців та польських напіввійськових товариств [14].

Крім теоретичного навчання, провадилися практичні заняття під час основної форми роботи з ВП в першій половині 20-их років ХХ ст. – 6-тижневих літніх таборів. У діяльності практичних літніх таборів ВП, які проводились під час канікул, брали участь вчителі загальних та середніх шкіл, а також молодь парамілітарних польських організацій та інструкторський склад ВП. Під час таборів ВП для хлопців здійснювалась підготовка молодших інструкторів для відділів ВП і товариств, що були уповноважені до проведення занять із військової справи (насамперед, Сокіл (Sokyl), Стшелець (Strzelec), Союз польського харцерства (ZwiNózek Harcerstwa Polskiego), Стрілецький союз (ZwiNózek Strzelecki), Союз сільської молоді (ZwiNózek Młodziei Wiejskiej) тощо).

Це були організації, статuti яких гарантували організацію навчально-виховного процесу з військової підготовки учнівської молоді та які були уповноважені Міністерством військових справ та Міністерством віросповідань і публічної освіти на проведення такої діяльності [13, с. 537].

Громадський сектор міжвоєнної Польщі на території західноукраїнських земель, що мав на меті проведення військової підготовки учнівської молоді, умовно можна поділити на дві групи: перша здійснювала фізичне виховання та військову підготовку учнівської молоді (це, насамперед, Сокіл (Sokół), СПХ (ZHP) та Стрілецький союз (Związek Strzelecki) – єдина в Другій Речі Посполитій суто військова організація).

У цих організаціях вироблявся високий ідеал служіння польському народові, вироблялася готовність до героїчного подвигу, розвивалися особисті якості громадян країни, які здатні стати на її захист, вивчалися бойові традиції, героїчні сторінки історії польського народу і, найголовніше, прищеплювалася фізична культура, молоде покоління набувало необхідних військових навичок, вивчався історико-соціальний досвід національно-визвольних змагань народу, вироблялося глибоке розуміння громадського обов'язку та готовність стати на захист своєї країни [2, с. 4].

Друга група організацій здійснювала різні види робіт, що були дотичними до військової підготовки: здійснювалось читання та обговорення з дітьми книг на військово-патріотичну тематику, провадилось заохочення до участі в догляді за могилами польських воїнів, організовувались культурно-освітні заходи, зокрема, масові зустрічі з ветеранами, громадські акції військово-патріотичного спрямування, де вироблялося почуття поваги до старших, шанування здобутків предків, (Союз польської молоді (Zjednoczenie Młodzieży Polskiej), Союз сільської молоді (Związek Młodzieży Wiejskiej) тощо). У процесі творчої діяльності в межах цих організацій в учнівства формувалися необхідні вміння та навички, накопичувалися відповідні знання, життєвий досвід, без яких підготовка до військової служби уважалася неповною. Творча робота під час військово-патріотичних заходів сприяла залученню учнівства старших класів до тієї чи іншої конкретної діяльності та ставила їх в активну позицію, спонукала до посиленого мислення, аналізу подій.

Натомість табори вищого інструкторського ступеня організовувались самими товариствами. Головну роль відігравали структури Міністерства військових справ, яке забезпечувало польські організації та школи відповідними інструкторськими кадрами, засобами навчання, а також матеріально-технічною базою [9, с. 628].

На період проходження табору ВП відносини між інструкторсько-педагогічним складом та учнями регулювалися військовим статутом таборів Міністерства військових справ. Для учнів із сільської місцевості табори ВП організовувались у зимовий період, оскільки в літній час учнівська молодь була залучена до польових робіт та не мала змоги взяти участь у літніх таборах. Житловими умовами, харчуванням, проїздом до табору, а також обмундируванням займалося Міністерство військових справ [4].

До числа інструкторських кадрів із проведення польових занять та вишколів рекрутувались учителі, особливо колишні офіцери та особи, які перебували у військовому резерві та які були делеговані Головним управлінням федерації польських союзів захисників вітчизни і Союзів резерву. На період проходження таборів відносини між вчителями та учнями будувались відповідно до військових статутів. Необхідно відзначити наявність тісної співпраці кожного осередку ВП в школах та інструкторів із місцевими відділеннями ВП, що визначали, які необхідні заняття слід проводити задля індивідуальної та колективної військової підготовки.

Військова підготовка учнівства старших класів здійснювалась у формі лекцій, розповідей, бесід, особистого прикладу інструкторів, зустрічей із ветеранами Першої світової війни, польсько-української та польсько-радянської воєн, походів місцями бойової слави польської армії. Широко застосовувалось стимулювання, зокрема у формі заохочення та переконання. Під час розповідей, починаючи з другої половини 1925 р.,

використовували наочність (макети, фотографії, ілюстрації тощо).

Ураховуючи досвід застосування авіації та хімічної зброї під час Першої світової війни, було вирішено включити в навчальну програму із військової підготовки інформацію про бойові отруйні речовини, а також аспекти протиповітряної оборони. При відділеннях ДУФВіВП, а також в осередках польських харцерів відкривались секції протиповітряної та протигазової оборони (далі – ППіПГО). Уповноваженими зі здійснення ППіПГО були досвідчені інструктори (переважно офіцери, що перебували в резерві), а в Союзі польського харцерства – харцмістши (*harcmistrz* – інструктор із найвищим харцерським ступенем) та підхарцмістши (*podharcmistrz* – інструктори із другим ступенем). Усіма питаннями, які стосувались фінансування, поселення, харчування, проїзду тощо займався Головний відділ фізичного виховання та військової підготовки (*Okręgowy Wydział WF i PW*), а також Головне управління Ліги повітряної оборони країни (*Liga obrony powietrznej państwa LOPP*) [12]. Відомості, отримані на курсах, інструктори використовували в пропагандистських акціях серед учнівської молоді, зокрема в масових заходах із пропаганди можливих наслідків застосування газової зброї, захисту життя під час нальотів авіації противника. Завдяки цим заходам під час польської кампанії 1939 р. колишні учні, які проходили ВП, завжди мали при собі захисні протигазові маски, тампони, куски фланелі тощо. Здобуті навички під час спеціалізованих навчальних курсів із дрогового та радіозв'язку, протиповітряної, протипожежної оборони, а також стрільцтва були успішно використані в межах польського руху опору під час окупації Польщі.

Узагальнюючи історико-педагогічний досвід військової підготовки учнівської молоді в Другій Речі Посполитій, можна виділити її основні напрями:

- *державний* (створення державою чіткої та ієрархічної структури із ВП учнівської молоді);
- *соціальний* (підвищення моральної культури молоді, виховання шанобливого ставлення до польської культури, історії, мови);
- *військовий* (вивчення національно-визвольних змагань поляків, військової історії поляків, набуття навичок початкової військової підготовки);
- *психолого-педагогічний* (методична робота з узагальнення та поширення тогочасного провідного педагогічного досвіду європейських країн (насамперед, Італії та Німеччини) з військової підготовки; намагання врахувати вікові особливості учнівства).

Отже, результати історіографічного аналізу проблеми засвідчують, що військова підготовка в добу Другої Речі Посполитої відіграла важливу роль у підвищенні військової культури учнівської молоді (хлопців та дівчат), пропаганді проходження військової служби в польській армії, розвитку бажання здобувати військовий фах та формуванні в молоді готовності до захисту свого краю. У сучасній складній соціально-політичній ситуації окремі історико-педагогічні ідеї з військової підготовки в Другій Речі Посполитій можуть бути позитивними для залучення дівчат, поряд із хлопцями, у процес вивчення «Захисту Вітчизни» в 10, 11 класах; формування особистості, яка є всебічно розвиненою, із високим рівнем військово-громадянської культури та патріотичної свідомості; зміцнення здоров'я, особистої фізичної загартованості, мотивації щодо самопідготовки до військової служби; оволодіння дівчатами та хлопцями необхідними знаннями та практичними навичками із початкової військової підготовки.

Крім того, деякі позитивні ідеї польського історико-педагогічного досвіду є особливо актуальними під час будівництва сучасної оборонної системи освіти, де точаться суперечки про можливість вибору старшокласницями програми «Захист Вітчизни» для юнаків та вивчення предмету «Захист Вітчизни» незалежно від статі, заміни чи розширення програми медичної-санітарної підготовки дівчат у 10 та 11 класах. Окрім цього, цей досвід актуальний під час проектування та реалізації

організаційних рішень у навчальних планах та програмах, діяльності сучасних військових та напіввійськових організацій та рухів, які здійснюють діяльність із військової підготовки, тому він потребує більш детального вивчення в подальших наукових розвідках.

Література:

1. Багро С. О. Слово vs. поняття: способи позначення Батьківщини в козацькій спільноті (друга половина XVII – перша половина XVIII ст.). *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2016. Т. 182, С. 3-8.
2. Дудник В. Військово-патріотичне виховання – невід’ємна складова національного виховання юного громадянина України. Тернопіль: Освітняниця, 2006. № 4 (82). С. 3-5.
3. Лозова О. М. Контекстуальна семантика концепту «Батьківщина» в діахронічному плані. *Історична психологія та мультикультурність. Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки*: зб. стат. II міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф., м. Одеса, 2015. С. 122-129.
4. Топоренко О. Ю. Роль Війська Польського у військовій підготовці дівчат у період Другої Речі Посполитої (за матеріалами Тернопільського воєводства). *Гендерні студії: матеріали доп. III міжвуз. наук.-практ. семінару*, м. Луцьк, 20 квіт. 2016 р. Луцьк: Терен, 2016. С. 52-55.
5. Bartnik Cz. S. *Teologia narodu*. Cz.kstochowa, 1999. S. 17-18.
6. Bartnik Cz. S. *Ojczyzna. Wychowanie do patriotyzmu*. Cz.kstochowa. S. 136.
7. Czajewski P. *Wychowanie dla Polski: (propozycja metodyczna dla klasy VI)*, «Język Polski w Szkole IV-VI», nr 2 (2003/2004).
8. Krępiec M. *Rozważania o narodzie*. Lublin, 1998. S. 20-21.
9. Mars. *Podręcznik wojskowy dla młodszeo oficera rezerwy i przysposobienia wojskowego*, Lwyw-Warszawa-Krakyw: wyd. Ossolineum, 1927. S. 627.
10. Olejnik S. *Teologia moralna życia społecznego*. Włociawek, 2000. S. 350-351.
11. Рунь М. Авторитет правды. *Wychowanie dzieci i młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. S. 151-170.
12. Siuda T. *Krytyki rys historyczny przysposobienia wojskowego i działalności szkolnictwa w zakresie obronności kraju. Przysposobienie obronne*. Warszawa: Biuletyn MOiSW, 1967. S. 14.
13. Włodojowski J. *Wychowanie fizyczne i przysposobienie wojskowe*. Warszawa: Dziesięciolecie odrodzenia Polskiej Siły Zbrojnej 1918–1928, red. nauk. H. Mościcki, W. Dzwonkowski, T. Baiaban, 1928. S. 537.
14. Wolrowicz R. *Harczerze na obozie PW – DOK w Spasie*. S. 209.

Doronina T. O.

MILITARY TRAINING OF THE SCHOOL YOUTH IN THE SECOND POLISH REPUBLIC
IN THE 1920S IN THE TERRITORY OF WESTERN UKRAINE

The article deals with the separate historical and pedagogical aspects which concern the development issues of the school youth military training in the Second Polish Republic in the 20s of XX century on the territory of Western Ukrainian lands. It analyzes the points of view of contemporary domestic and Polish scholars on a field of research and highlights the drawbacks of the problematical and thematic approach in the Polish scholars' works. The article presents separate types of forms and methods of military trainings of school youth including military training camps formed by the Polish paramilitary organizations, which functioned on the territory of Western Ukrainian lands. The role cooperation and coordination between the Ministry of Military affairs, Ministry of Religions and Public Education in the process of Military training of school youth is shown. It describes the peculiarities of some directions of activity of the Polish secondary educational establishments and public paramilitary organisations in the sphere of school youth military training. The author carried out the division of Polish paramilitary organizations that carried out military training of youth in two groups. The historical and pedagogical experience of military training of the school youth and its importance during the reform of modern military patriotic work with Ukrainian youth is demonstrated. This is also important because of the geographical boundaries of the study – the territory of Western Ukrainian lands (Eastern Galicia and Western Volhynia), which

were under the control of the Second Polish Republic. The author comes to the conclusion, that during the Second World War, the Polish student youth was prepared for life in the conditions of the war, had the relevant knowledge, skills and abilities.

Key words: military training, the Second Polish Republic, school youth, instructors, military training camps, territory of Western Ukraine, training, high schools.

Дата надходження статті: «29» серпня 2018 р.

УДК 371.(477.87)

Жорова І. Я.*

ГЕНЕЗА ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлено основні тенденції розвитку шкільної гуманітарної освіти Закарпаття початку ХХ століття.

Акцентовано, що освітня політика сучасної України визначає одним із векторів національної мовної стратегії розвиток мовної культури громадян, толерантного ставлення до мов і культур інших народів, що актуалізує історико-педагогічні пошуки розвитку шкільної гуманітарної освіти.

У процесі дослідження виявлено, що приєднання Закарпаття у вересні 1919 року до Чехословацької республіки зумовило оновлення культурно-освітньої політики. Зокрема, уряд Чехословаччини вперше в історії Закарпаття створив реальні умови для задоволення освітніх потреб закарпатоукраїнців та інших етнічних груп краю.

Важливим кроком у культурному розвитку стало ухвалення в 1920 році Конституції, де було визначено, що народи, які проживали на території Чехословаччини, отримують рівні права й можливості розвитку духовної культури.

Зазначено, що недоліком народної освіти Закарпаття 20-х років ХХ століття були відсутність щоденного навчання для школярів різного віку, низький рівень організації навчального процесу й відвідування занять учнями, що негативно впливало на якість шкільної освіти.

На межі 20–30-х років ХХ століття в Чехословаччині була здійснена шкільна реформа: уведено 8-річне обов'язкове навчання, удосконалено навчальні плани (збільшено години на вивчення рідної мови, науки про рідний край, історії і т.д.), посилено національно-патріотичний характер навчально-виховного процесу. Вплив духівництва на життя школи значно зменшувався, хоча вивчення Закону Божого залишалося обов'язковим предметом.

Констатовано, що здійснення шкільної реформи, оновлення шкільних програм, видання нових підручників стали новим етапом розвитку шкільної освіти Чехословаччини, у тому числі й шкільної гуманітарної освіти Закарпаття на початку ХХ століття.

Ключові слова: шкільна гуманітарна освіта Закарпаття, реформування освіти, організаційні засади шкільної освіти.

У різні історичні періоди суспільно-політичні, економічні й культурні чинники ставали підґрунтям реформ в освітній галузі України, тому становлення й розвиток української державності характеризується значними перетвореннями, що відбуваються в усіх галузях життя, зокрема й в освіті.

Основною ланкою національної системи освіти є заклад загальної середньої освіти. Саме в школі формується особистість і її світоглядні орієнтири, громадянська позиція та моральні якості. Стратегічні завдання загальної середньої освіти актуалізують значення її гуманітарної складової, що містить значний потенціал і є індикатором культурно-освітнього рівня суспільства.

*© Жорова І. Я.